

Tudományos örökség átmentése – V. rész

Life and Activity of Some Hungarian Born Scientists – V.

Viața și activitatea unor oameni de știință de origine maghiară – V.

Szűcs Huba László

ny. egyetemi docens
e-mail: szh@uranos.kodolanyi.hu

Abstract

The life and activity of some unremembered Hungarian born scientists is presented.

Rezumat

Se prezintă viața și activitatea unor oameni de știință de origine maghiară care au fost uitați sau nu sunt prea cunoscuți.

1. Apai Dániel (Daniel Apai) csillagász

Szegeden született 1977-ben. Azután, mint budapesti lakos, a Petőfi Gimnáziumba járt. A szegedi egyetemen fizikusként végzett. Közben a jénai egyetemen is tanult és szerzett tapasztalatot. Doktori fokozatot a heidelbergi egyetemen, valamint a Max Planck Intézetben szerzett. Ennek birtokában az arizonai egyetemen és a NASA Asztrobiológiai Intézetében dolgozott, mint kutató. 2011 óta már az arizonai egyetem Csillagászati és bolygókutatói tanszékén docensként (assistant professor) dolgozik. Közben azonban a Baltimore-i Space Telescope Intézetben (Űrtávcső Intézet) csillagászati asszisztensként dolgozott 2008 és 2011 között, a Hubble űrtávcső segítségével. A Sonoran sivatagi Tucson városban él feleségével és kislányával. Itt egy öt fős kutatócsoportot vezet, mely exobolygók (külső, azaz a Naprendszeren kívüli) és barna törpék légkörét tanulmányozza, különös tekintettel az élet lehetőségére. A méréseket a Hubble és a Spitzer űrtávcsövekkel, valamint a chilei Very Large Telescope-pal (Óriás távcsővel) végzik. Nemcsak kutatással foglalkozik, hanem oktat is, nevezetesen a marylandi John Hopkins, valamint az arizonai egyetemen, ahol asztrobiológiai kurzusokat tart egyetemistáknak és doktoranduszoknak. Látható, hogy érdeklődési köre több tárgyra is kiterjed. Dr. Apai Dániel máris több, mint 60 tudományos publikáció szerzője és társszerzője, valamint szerkesztője-kiadója a Protoplanetary Dust (Ősbolygó porköd) c. könyvnek, mely a Cambridge-i Egyetemi Kiadónál jelent meg. Jóllehet magyar állampolgár, de, amint állítja, azért ment ki Amerikába, mert ott nagyobb a lehetőség a továbbtanulásra, fejlődésre a szakmai verseny miatt, ugyanakkor a szakmai elismertség is nagyobb, mint Európában.

2. Beer János Miklós (Janos Miklos Beer) mérnök közgazdász

Dr. Beer közgazdasági és mérnöki oklevelét a budapesti József Nádor Műszaki és Közgazdasági Egyetemen szerezte 1940-ben. PhD. és DSc. (műszaki) fokozatát már az angliai Sheffield Egyetemen kapta, 1960-ban illetve 1968-ban. Közben vezette a budapesti Főkutató Intézet Tüzelőanyag Tagozatát, és ugyanakkor a hollandiai Nemzetközi Tüzelőanyag Alapítvány Kutató Állomását (Netherlands Research Station of the International Flame Research Foundation). 1973–76 között az angliai Sheffield Egyetem Mérnökkarának dékánja volt, ugyanakkor a Massachusetts Intézet (MIT) tüzelőanyag (üzemanyag) technológia kutató részlegének igazgatója 1976–1993 között. Jelenleg a MIT Vegyészeti és Üzemanyag Mérnöki Karának emeritusz professzora. Ugyanakkor tagja a Nemzeti Kőszén Tanácsnak is, amely irányítja az Egyesült Államok Energiái Titkárságát, amely hetvenes éveiben

felajánlotta neki az ún. Lowry Díjat, melyet Dr. Homer H. Lowry, nemzetközileg elismert vegyészről, a Carnegie-i Köszén-Technológia Kutató Laboratóriumok Intézetének alapítójáról neveztek el. Több tudományos kitüntetés birtokosa és tagja számos tudományos egyesületnek, tanácsnak, akadémiának. Így tiszteletbeli tagja a Magyar Tudományos Akadémiának is, valamint kültagja a Finn Technológiai Akadémiának.

3. Bekey A. György (George A. Bekey) mérnök, robotszakértő

Bekey A. György a számítástudomány emeritusz professzora és megalapítója a Robotkutatás Laboratóriumának, mely a Dél-Karolinai Egyetem (USC) keretében működik. Villamosmérnöki oklevelét a kaliforniai Berkeley Egyetemen (1950), illetve az ugyancsak kaliforniai Los Angeles-i Egyetemen (1952) szerezte. Kutatási területe felöleli az önálló robot-rendszereket, a robot együttműködést több robot között, és ami nagyon fontos, az ember-robot együttműködést. PhD fokozatát a mérnöki tudományban az UCLA (Kaliforniai Egyetem) egyetemen szerezte 1962-ben. Az USC Villamos Mérnöki Tanszékének vezetője volt 1978 és 1982 között, később pedig a Számítástudomány Tanszékének is 1984 és 1989 között. 1990-től a Mérnöki Kutató Iskola (habilitáció) helyettes dékánja volt. Több mint 200 dolgozatot közölt és jónéhány könyv szerzője a robotika, az élet-orvostani mérnöki (biomedical engineering, BmE) szakmában, a számítógépes szimuláció, az ellenőrzőrendszerek és az emberi használatra épített robotok (humanoid robots) terén. Ezzel sok láb-kar-kéz bénulásban szenvedő embernek adta vissza a normális élet lehetőségét, tehát tevékenysége jelentősen hozzájárult az orvostudományhoz is. Az Autonomous Robots (Önálló robotok) c. könyvét 2005-ben adták ki. Dr Bekey tagja a Nemzeti Mérnöki Akadémiának, munkatársa az IEEE (Villamos és Elektronikai Mérnöki Intézet) és AAAI (A Mesterséges Intelligencia Amerikai Társasága) Tudományos Társaságnak. A Dél-Kaliforniai Egyetemtől számos kitüntetést kapott.

Jóllehet az egyetemről visszavonult már 2002-ben, ennek ellenére tudományos munkáját tovább folytatta és folytatja, mint az egyetem és mint több ipari társaság tanácsosa. Kidolgozta a NASA kérésére a robotstátuszt, azaz a robotfelhasználás szabályát és erkölcsstanát, amely világszerte érvényes. Főszerkesztője az Autonomous Robots c. folyóiratnak. A San Luis-i és a Los Angeles-i Robottársaságok állandó munkatársa. Ugyanakkor még oktat is a kaliforniai Műszaki Egyetem Élet-orvostani (BmE) Mérnöki Karán.

4. Boda Miklós (G. Miklos Boda) fizikus

Az Eötvös Loránd Egyetemen végzett. PhD fokozatát az Uppsalai Egyetemen szerezte 1971-ben, szilárdtest fizikában. Ezután a stockholmi Félvezető Kutatói Intézetben (Semiconductor Research Institute) dolgozott itt mint szakértő és tanácsos. Tevékenysége nagyon sokrétű. A Philips Elektronik cégnél 1980-tól dolgozott mint az LSI Tervező és Ellenőrző Központ igazgatója. 1990-től már a Távközlési Rendszerek Laboratóriumában dolgozott, ahol a Korszerű Technológiák Kutató Intézetének igazgatója lett. Tevékenysége Magyarországra is visszanyúlik, mert 1996-tól Budapesten segítette megalapítani az Ericsson-féle Forgalmi Analízis- és Hálózatlaboratóriumot. Az Ericsson Hungary Részvénytársaság főigazgatója 1998–2004 között. Közben, természetesen, külföldön is folytatta tevékenységét. Így az Ericsson Konzern Mesterséges Ideghálózat és Mesterséges Intelligencia Bizottságának vezetője is. Ugyanakkor megalapította a Svéd Ideghálózati Társulatot. Svédországban is tovább folytatta tevékenységét, így a SWAP (Swedish ATM Platform) nemzeti terv koordinátora. Tagja az észak-karolinai Korszerű Távközlési és Számítástechnikai Központ Ipari Engedélyezési Csoportjának és ugyanakkor a kolumbiai egyetem Távközlési Kutató Központjának is. Irodalmi tevékenységet is folytat: tagja a Kluwer Drótnélküli Hálózatok c. szaklap szerkesztőbizottságának és még sok más tudományos és műszaki bizottságnak.

A Magyar Mérnöki Akadémia Tiszteleti tagja, 1999-ben Széchenyi-díjat kap. A Neumann-érem és a Kármán-kitüntetés birtokosa 2002-től. Kijelölt professzora a budapesti Műszaki és Közgazdasági Egyetemnek 2003-tól. A Bay Zoltán-féle Alkalmazott Kutatási Intézetnek ugyancsak 2003-tól tagja. Amint látjuk Dr. Boda Miklós fizikus tevékenysége nagyon sokoldalú és nagyon eredményes, úgy is mint fizikus, mint kutatás- és termelésirányító és mint oktató is.

5. Bornemissza György Ferenc (Gyorgy Ferencz Bornemissza) ökológus és rovartudós

Baján született 1924. január 11-én. Ökológus és entomológus (rovartudós). A budapesti egyetemen tanult, PhD fokozatát az innsbrucki egyetemen szerezte 1950-ben állattanból. Ugyanazon év végén kivándorolt Ausztráliába. Itt először 3 évig a Nyugat-Ausztráliai Egyetem Állattani Tanszékén dolgozott. Az erszényes állatok régi, száraz trágyájával borított mezőket vizsgálta, összehasonlítva a magyarországi, viszonylagosan trágyamentes terepekkel. 1955-ben csatlakozott az Állami Tudományos és Ipari Szervezethez (CSIRO, Commonwealth Scientific and Industrial Research Organization), és ezután pályafutása már Tasmániában folytatódik. Az 1880-as

évektől kezdve a termőföld megtermékenyítésére külföldről beszerzett trágyával próbálkoztak. Azonban Bornemissza szerint, az ebben található élősködők felhasználják és tönkreteszik az erszényes állatok száraz trágyájával borított földeket, ennek minden káros következményével az erszényes állatokra. Itt igyekezett összekapcsolni kutatásait más tervekkel is. 32 országban kutatott az Ausztráliába bevezethető, nem káros trágyák után. Végül is Queenslandbe fertőtlenített afrikai gazellákat (*Ontophagus gazella*) telepített, ahol azok meghonosodtak, és a trópusi Ausztrália nagy területeit népesítették be, a trágyában élősködő kártevőket 90 %-ban kiküszöbölte, több millió dollárt takarítva meg, amit irtásukra költöttek és alkalmassá tette a terepet kávéültetvények, mi több, erdőültetvények létesítésére és a létezők frissítésére is, ami az ősi, megfogyatkozott állatállomány pótlását is lehetővé tette, sőt, újabb fajok kitenyésztését is (*Hoplogonus bornemissza*). Mindezen felül szakmájában meghonosította a fényképezést és filmezést, ami a növény- és állatfajok nyilvántartását és tanulmányozását nagyban elősegítette. Érdemei elismerésül több tudományos társulat is tagjává választotta, pl. a Humboldt Társulat; 2006-ban Érdemes Tagja lett a CSIRO-nak, ahol is a Tudomány Kítüntetettje címet és több érdemrendet is kapott, többek között megkapta az Ausztrália-Érdemrend érmét 2001-ben, valamint 2008-ban az Ausztrália Földrajzi Környezetének megóvója címet.

6. Bródy Péter Tamás (T. Peter Brody) fizikus

Budapesten született 1920. április 20-án. Mint gyermek különösen érdekelték a téli sportok és a zene. Hamar önállósult, 1938-ban a londoni Nyomdász Főiskolán (London College of Printing) tanult és dolgozott. Ugyanakkor zenét (zongorát) tanult az ugyancsak londoni városháza zeneiskolájában (Guildhall School of Music). Mint hangversenyző zongoraművész több helyen koncertezik, így St. Martin-in-the Fields helységben is.

Az angol hadseregben szolgált a II. világháború alatt és után. Tervezőként dolgozott a Speciális Operációs Egységnél. Leszerelés után kapitányi rangot kapott. Feleségét, Maud-ot, a londoni Fábán-féle táncársulatnál ismerte meg a kölcsönös zeneszeretet révén. 1952-ben házasodtak össze.

Bródy Tamás PhD fokozatát a londoni egyetemen szerezte meg 1953-ban, elméleti fizikából. Itt dolgozott mint a fizika egyetemi adjunktusa 1953 és 1959 között. Közben felajánlották neki, hogy a Westinghouse Electric Corporation Kutató Laboratóriumában dolgozzék. Így, 1959-ben feleségével és lányukkal Pittsburgba költözött.

1959-től 1979-ig az alagútdióda, a félvezetők elmélete és gyakorlata, a lumineszcencia, a téremisszió, a tárgyfelismerés, majd később a vékony félvezető filmek terén dolgozott. 1968 és 1979 között a vékonyfilm félvezetők sok alkalmazásán dolgozott, többek közt a hajlékony áramkörökön, valamint a repülőgépek teljesítmény ellenőrzésén is, és másokon. Dr. Bródynak a Westinghousnál kifejtett tevékenysége csúcsa a sík, aktív kijelző mátrix technológia feltalálása volt. Elsőként dolgozta ki az elektronikus valamint elektromos aktív mátrixot (AM) 1972-ben, majd 1973-ban és 1974-ben mindkét típus esetében bebizonyította valós idejű (on line) videoalkalmazásukat. 1975-ben az aktív mátrix fogalmát bevezette a szakirodalomba. 1979-ben a Westinghouse-ban abbahagyta a kutatási tevékenységet, és két évvel később, 1981-ben megalapította elsőként a világon a Panelvision Corporationt (Síkképernyőjű Vállalat). 1983-ban már termékeivel az Egyesült Államok piacán jelentkezett. A Littons Systems vállalat 1985-ben megvásárolta a Panelvisiont, és egy kölcsönös konzultációs folyamat után, Bródyval együtt létrehozta a Magnascreen Corporationt (Óriásképernyőkijelző Társulat) 1988-ban.

Dr. Bródy itt sem állapodott meg, 1990-ben létrehozta az Aktív Mátrix Társulatot (Active Matrix Associates) és ezen belül egy konzultációs csoportot, és már 1991 és 1997 között kidolgozott néhány műszaki tervet a Korszerű Védelmi Kutató Ügynökség számára (Defense Advanced Research Projects Agency, DARPA). 1998-ban, néhány Westinghouse-beli kollégájával együtt feltalálta a vékonyfilm félvezetők egy korszerű gyártási technológiáját. Azután 2002-ben megalapította az ún. Amadeo Társulatot (Advantech US) a feltalált technológia ipari alkalmazására.

Amint látjuk, hosszú, de nagyon tevékeny élete során (91 éves korában, 2011. szeptember 18-án bekövetkezett haláláig) 70 tudományos dolgozatot publikált és 60 találmányt valósított meg. Számos érdemrendet és kitüntetést kapott, nemcsak az Egyesült Államoktól, hanem más országoktól is (Anglia, Németország, Japán).

Dr. Bródy Tamás élete és műve példa lehet a mindenkori tudóstársadalom, de különösen a fiatalok számára.

7. Csallány C. Sándor (Sandor C. Csallany) hidrológus mérnök

Az 1956-os forradalom után kénytelen volt Magyarországról elmenekülni. Már 1957 szeptemberétől az urbanai (Illinois állam) Vízkutató Intézetében dolgozott. Dr. Csallány a víztartalékok kutatására és feltárására 1960 és 1963 között megalapította az Egyesült Államokbeli Víztartalék Kutató Intézetet (AWRA). Ezt Amerikai Víztartalék Társulat (American Water Resources Association) néven jegyeztette be 1963. augusztus 14-én. Ehhez ún. alapító cikkelyek (Articles of Incorporation) kellettek, melyeket három szakembernek küldött el. 1964 elején Dr. Csallány igazgatótanácsot hozott létre, majd 1964. március 17-én az Alapító Cikkelyt elküldte az Illinois Állami Titkárságnak, mely többek közt hidrológiai problémákkal is foglalkozott. Az alapítási felhatalmazást 1964.

március 23-án kapta meg. A három társalapító Robert Finfrock, Icko Iben és Csallány Sándor volt. Amint látjuk, nem volt egyszerű dolog egy profitmentes kutatóintézet létrehozása Amerikában. Az AWRA több célt tűzött maga elé: ú.m. víztartalékok- és források feltárása és fejlesztése; a) támogatva a vízforrások fejlesztését célzó közlemények kiadását, b) támogatva vízforrásokról szóló eredeti közlemények nemzetközi forgalmazását, c) olyan nemzetközi konferenciák rendezését, amelyek hivatottak a dolgozatok bemutatására és a felmerülő problémák megtárgyalására, d) az arra érdemes dolgozatok és beszámolók lemásolása, e) szabványok és képletek kifejlesztése, melyeket gyakorlati célokra ajánlottak, f) olyan elismerések és díjak alapítása, amelyek a kutatási tevékenységet elősegíthették.

Minderre az ipar és a lakosság számának növekedése miatt égető szükség volt. Aki a hidrológia és a geohidrológia terén óhajtott dolgozni, annak a tapasztalatra kellett támaszkodnia, a szakértelmet ott lehetett csak megszerezni. Sajnos sok volt az „önjelölt”, ami jelentős károkat is okozott a vízgazdálkodásban. A cél érdekében Dr. Csallány és két segítőtársa, Dr. Zaporozec és Dr. Kanivetsky egy hosszú távra szóló tervet dolgozott ki az ún. Amerikai Hidrológiai Intézet létesítésére és fejlesztésére. Az intézet munkatársait azután a regisztrált mérnökök, fizikusok és jogászok, a kiállított oklevél alapján, elfogadták mint a hidrológia és hidrogeológia szakembereit. Az intézetet kibővítették Hivatásos Hidrológusok és Hidrogeológusok Társulata néven, melybe még nem regisztrált szakemberek is beléphetek. Ez előfeltétele volt az AIH-ba (American Institute of Hidrology= Amerikai Hidrológiai Intézet) való belépésre. Sajnos az intézet nem volt valami népszerű, emiatt aztán anyagi gondokkal is küzdött, nagy szükség volt önkéntes fenntartókra. Egyike ezeknek Mrs. Helen Klose, adminisztratív igazgató volt. Az első szakmai oklevelet 1982 decemberében adták ki, amikor is a Végrehajtó Bizottság végleg létrejött és megszilárdult. Az első AIH Bulletin 1983-ban adták ki és az első nemzeti tudományos konferenciát 1984 májusában tartották. A bulletin átalakult tudományos folyóirattá, Hidrological Science and Technology (Hidrológiai Tudomány és Technológia) néven 1985-ben. Az első tudományos díjat 1987 márciusában adták át, az első összefoglaló konferenciaközleményt (Proceedings) 1989 áprilisában nyomtatták ki.

Mondhatjuk, hogy az első tíz év a megalapozás korszaka volt, mely után már a teljes elismertség jegyében folytatta tevékenységét a hidrológiai intézet, amely így megalapozta a hidrológiát és hidrogeológiát, mint elismert szakmát, foglalkozást. A siker nagymértékben Dr. Csallány Sándor mérnök érdeme volt.

8. Sári Csallány Ágnes (A. Saari Csallany) biokémikus

1932-ben született Budapesten. Vegyész-mérnök, egyetemi tanár. A Budapesti Műszaki Egyetem végzettje vegyészet szakon, ugyanitt szerezte doktori oklevelét. 1954 és 1956 között a budapesti Konzervgyárban dolgozott. 1956-ban az Amerikai Egyesült Államokba távozott, valószínűleg a magyarországi politikai események miatt. Itt az illinoisi egyetem Állattudományi Tanszékén kutatóként kezdett dolgozni. Ugyanitt 1965-ben már docens. 1969-től már a Takarmányozási Biokémiai Tanszéken dolgozott. Doktori címét viszont a Budapesti Műszaki Egyetemen szerezte 1970-ben. 1973-tól már a Minnesotai Egyetem Élelmezési és Takarmányozási Tanszékén dolgozott docensként. 1980-tól ugyanennek az egyetemnek és tanszéknek rendes egyetemi tanára (Full Professor). Több mint 40 éves egyetemi oktatói és kutatói tevékenységet folytatott. Elismert tudóssá vált az egész világon, különös tekintettel az E-vitamin, zsírsavak, peroxidok és lipidek kémiájának és metabolizmusának területén. Egy egész sor kémiai vegyület metabolizmusát tisztázta, izolált olajokból és állati szövetekből sok, addig nem ismert oxidációs vegyületet állított elő, valamint ezeknek kén-analogónjait. Nagyon fontosak környezetvédelmi kutatásai, melyeknek keretében nitrogén-oxidok és az ozon káros hatását tanulmányozta zsírsavakra, olajokra és különböző élelmiszer-összetevőkre. Tanulmányozta és tisztázta az E-vitamin bomlásából származó káros vegyületeket, különös tekintettel az öregedési és rákos folyamatokra. A konjugált linolsavak rákkeltési, valamint a mérgező aldehidek képződési folyamataira való hatását is tanulmányozta növényi olajokban. Ez táplálkozástani vonatkozásban nagyon fontos. Kutatási eredményeiről 2005-ben az Amerikai Olaj Kémiai Társulat Salt Lake City-ben tartott éves konferenciáján, majd 2007. szeptember 21-én a Minnesotai Egyetemen tartott előadásában számolt be.

Több mint 90 tudományos dolgozata jelent meg. Tagja az Amerikai Olaj Kémiai Társulatnak, a Biológiai és Orvosi Társulatnak, valamint az Amerikai Táplálkozástudományok Társulatának. Több kitüntetésnek is birtokosa, így: tiszteletbeli tagja 2004-től a Magyar Élelmiszer Tudományos és Ipari Társulatnak is, valamint 2007-től a Magyar Mérnöki Nemzeti Akadémiának.

Külön érdeme, hogy mindig segítette magyar kutatók külföldi munkásságát és tapasztalatszerzését, valamint a magyar-amerikai tudományos kapcsolatokat és együttműködést. Az Amerikai Egyetem Tanácsa aranydiploma adományozásával ismerte el rendkívül értékes mérnöki tevékenységét.

9. Festeics Antal (Antal-Ervin Graf Festetics von Tolna) vadbiológus, zoológus.

Budapesten született 1937. június 12-én. Családi vonatkozásai átnyúlnak a határokon: osztrák anyja, porosz nagynéni, magyar apa. Az osztrák anyának köszönhető kettős állampolgárság ellenére is csak 18 éves korában települt át Ausztriába. Konrad Lorenz neves tudós diákja volt. 1973-tól egyetemi tanár és a göttingeni egyetem Vadbiológiai Intézetének igazgatója, Vadbiológiai Tanszékének vezetője, 1981-ben nevezték ki a bécsi egyetem tiszteletbeli professzorává, 1980 óta pedig a Környezetvédelmi és Állatjóléti Konrad Lorentz Társulat elnöke. 1988-ban az ausztriai Környezetvédelmi Állami Díjjal tüntették ki, az ausztriai és magyarországi nemzeti park létesítéséért. Az Osztrák Köztársaság Tudományos és Művészeti Keresztjét a Fertő Tó Nemzeti Parkban vette át.

Természettudományi munkássága mellett tevékeny elkötelezettje a magyar és osztrák költészetnek, zenének.

Mint arisztokrata család sarja, családjával együtt kitelepítették a viharsarokba. Itt támadt fel érdeklődése a néprajz iránt, végigpróbálta az összes pásztormesterséget. Színésznő nagymamájától madarokról szóló könyvet kapott ajándékba, innen vonzódása a madarakhoz. Nagymamájától színészi képességet is örökölt, természetéről szóló filmjeiben, tv-műsoraiban mindig szerepel, mely műsor közkeletűségnek örvend.

Ha jól sikerült összeszámolni, 18 kitüntetés és díj birtokosa. Ezek közül csak néhányat említünk meg: Konrad Lorenz Kitüntetés a környezetvédelemért 1988; a keszthelyi (Georgikon) Pannon Egyetem tiszteletbeli doktora 1989; az Arany Oroszlán díj birtokosa 1994; a Német Szövetségi Köztársaság I. osztályú érdemkeresztje 1998; az Európai Tudományos és Művészeti Akadémia tagja. Több tudományos közlemény és könyv önálló- és társszerzője.

10. Hernád János (John Harnad) matematikai fizikus

Budapesten született. Montrealba ment, ahol kiegészítette tiszteletbeli fizikusi fokozatát, a McGill Egyetemen. Az Illinois-i Egyetemen felsőbb fokozati tanulmányokat folytatott, ezután az Oxfordi Egyetemen befejezte doktori felkészülését (D. Phil. in Theoretical Physics) J. C. Taylor professzor irányítása alatt; a PhD címet 1972-ben kapta meg. Mint ilyen, előbb Budapesten (1972–73), majd az Ottawai Carleton Egyetemen (1973–75) dolgozott. 1976 és 1984 között mint társult kutató tevékenykedett a Matematikai Kutató Központban, majd 1984–85 között Princetonban működött, a Haladó Tudományok Intézetében, mint társult tag, de már 1985–86-ban a New-Jersey-i Technológiai Intézetben dolgozott, docensként (Associate Professor). 1986-ban visszatért Montrealba mint a Politechnikai Intézet docense és 1989-től már a concordiai Matematika és Statisztika Tanszék professzoraként működött. Megújította közreműködését a CRM Intézettel, ahol is tagja volt a Tudományos Tanácsnak 1993–1996 között, 2002-től mint az intézet igazgatója dolgozott és 2009 óta már a Kormányzó Tanács tagja.

Pályafutása itt nem ért véget; 2006-tól 2009-ig vezetője volt a CRM Tudományos Bizottságának, és mint ilyen 2008 és 2009 között vezette a Valószínűségi Módszerek Programját, tekintettel a matematikai fizikára. 1992 és 2002 között a Matematikai Tudományok Intézete alapító és vezetőségi tagja, nemkülönben több matematikai fizika tudományos folyóirat szerkesztőségi bizottságának tagja volt.

Több külföldi egyetem és kutatóintézet meghívott vagy külső munkatársa volt; így: a d'Aix-Marseille II. (Franciaország) Egyetem Elméleti Fizika Központjának (1994–1995) majd 1998-ban a Lille-i Egyetemen tevékenykedett; Berkeley-ben is dolgozott a Matematikai Kutató Intézetben (1999–2010) és más neves külföldi tudományos intézetekben.

Természetesen mindemellett élénk és eredményes kutatói és publikációs tevékenységet is folytatott a matematikai fizika területén, így az integrálható klasszikus és kvantumrendszerek, a klasszikus és kvantum gauge-terek, valamint a véletlenszerű mátrixok elméletében. Az integrálható folyamatok/rendszerek elméletét kiterjesztette a véletlenszerű mátrixok és folyamatok tanulmányozására. Hetven referált folyóiratban 130 dolgozatot közölt és 13 könyv társszerzője is volt. Tudományos munkáira több, mint 1100 idézést kapott 1981 óta.

Sikerrel vezetett több doktoranduszt és már doktori címmel rendelkező munkatársat.

2006-ban, érdemei elismeréséül megkapta a Kanadai Fizikai Társulat Elméleti és Matematikai-Fizikai díját. Mindezek betetözéséül 2010-ben a Perimeter Elméleti Fizika Intézet és a Concordia Tudományos Kollégium tagja.

11. Horváth Csaba (Csaba Horvath) vegyész-mérnök

Szolnokon született 1930. január 25-én, meghalt 74 éves korában, 2004. április 13-án New Haven-ben.

A budapesti Technológiai Intézetben végzett mint vegyész-mérnök. 1956-ban Németországba, Frankfurtba vándorolt ki. Itt szerezte meg PhD fokozatát a fizikai kémiában a frankfurti Goethe Egyetemen. Itt nem állapodott meg, hanem 1963-ban az Amerikai Egyesült Államokba, nevezetesen Massachusettsbe ment, és itt, mint kutató munkatárs dolgozott a városi kórházban. Közben megházasodott, a római Valeria Sciosciolit vette feleségül.

Házasságukból két lány született. 1964-ben már a Yale-i Egyetem Orvosi Intézetében dolgozott és ezzel egyidejűleg ugyanitt a Mérnöki és Alkalmazott Tudományok Tanszéken, de közben a Harvardon is fontos szerepet töltött be, az Orvosi Iskola és a Fizikai Kutató Intézetben. 1967-től már a Yale mérnöki karán dolgozott. 1972-től a vegyészmérnöki tanszéken találjuk, ahol 1979-ben egyetemi tanár és a tanszék vezetője. 1998-ban megkapta a „Roberto Goizueta Professor” kitüntető címet.

Fáradhatatlanul támogatta a fiatal kutatókat. 35 év alatti támogatottjai sikerrel szerepeltek a Nemzetközi Folyadék Elválasztási és Kapcsolt Technikák Szimpóziumon. Ezért megalapították a Horváth Csabáról elnevezett Fiatal Tudósok (HPLC) díjat.

Természetes, hogy egyetemi tanári elfoglaltsága mellett, mint tudományos kutató is kitűnt. Tevékenysége sokrétű: már a Geothe Egyetemen is jelentős eredményt ért el a szerves pigmentek kémiájában, amit PhD dolgozatában is felhasznált. Azután úttörője volt a biológiai anyagok elválasztásának, nevezetesen az enzimek terén, a folyadék-gáz kromatográfia megalapozásával és felhasználásával, előbb nyitott, majd hajszálcsöves oszlopokban. Ebben a témában több mint 300 dolgozata jelent meg, valamint 9 szabadalmat is jegyzett. Ezen a téren említést érdemel még, hogy már a Harvardon kidolgozta a folyadékkromatográfiát olyan anyagok elválasztására, melyek nem párolognak. Ez maradt aztán élete végéig fő kutatási területe. Tulajdonképpen a biomérnöki szakma megalapítója. Tanári tevékenységét is tovább folytatta, a bioorvosi mérnök, az elválasztási folyamatok és a biotechnológia tárgykörben.

Meg kell említenünk munkatársait, Dr. Molnár Imre és Wayne Melander kutatókat, akik egyrészt továbbfejlesztették a gázkromatográfiát, másrészt újabb módszereket vezettek be, mint az elektroforézis és az eltolódási kromatográfia (displacement chromatography).

Horváth Csabát számos tudományos társaság tagjául választotta, és több kitüntetés is kapott. Így pl. a volt Szovjetunió Tudományos Akadémiájának tagja volt, aztán megkapta az Amerikai Egyesült Államok Humboldt-díját, valamint az Egyesült Királyság Kromatográfiai Társulat aranyérmét, a Svéd Vegyészeti Torbern Bergman-érmét. A Magyar Tudományos Akadémia is tagjául választotta.

12. Kallós Imre (Kethley I. Lancelot) fizikus

Budapesten születet 1918. június 15-én, és Portlandban hunyt el 83 éves korában, 2002. március 25-én.

1959-ben kivándorolt Kaliforniába, azután Atlantába költözött, ahol mint fizikus dolgozott a Technológiai Intézetben. Ezután továbbment 1980-ban Vancouverbe, majd 1982-ben Portlandba. Itt, mint független tudományos kutató dolgozott.

Tevékenységi területe elég széles volt, a mérés technikától az időjárás tanulmányozásáig.

Atlantai tartózkodása alatt, a Georgia Technológiai Intézetben írta a „Waether Modification and Hidrologic Cycle” (Az időjárás módosítása és a hidrológiai ciklus) c. dolgozatát, melyet az Arch. Met. Geoph. Biokl., Ser. B., 18., 143–154 oldalakon publikált. A dolgozat 1970-ben jelent meg, előtte azonban bemutatta az Amerikai Geofizikai Unió 50. konferenciáján 1969 áprilisában. Arra a következtetésre jutott, hogy a bőséges csapadék a helyi hidrológiai ciklus függvénye, amely módosítja a talajmenti vízpárolgást. Azt is megemlíti, hogy a csapadék a helyi, a levegőt szennyező anyagoktól is nagymértékben függ. Ezen megállapításnak a mezőgazdaságban nagy jelentősége van, de a társadalmi tevékenység más területein is fontos, pl. közlekedés, árvizek és így tovább. Másik érdekes dolgozata a *Lateral Drift of Free Electrons* (A szabad elektronok oldalirányú sodródása).

Források

A szerző főleg külföldi folyóiratok, lexikonok alapján gyűjtötte a sokszor hiányos információkat.